32-KITÂBU SALÂTIT-TERÂVIH
1- Ramazân Gecelerinde Ibâdetle Kaaim Olan Kimselerin Fazileti Babi
2- Kadir Gecesinin Fazileti Ve Yüce Allah'in Sii Kavlinin Beyâni Babi
3- Kadir Gecesinin Ramazânin Son Yedisi Içinde Aranmasi Babi
4- Kadir Gecesinin Ramazânin Son On Gününden Olan Tek Sayili Geceler Içinde Aranmasi Babi
5- Insanlarin Kavga Etmeleri Sebebiyle Kadir Gecesinin Ta'yîni Bilgisinin Kaldirilmasi Babi
6- Ramazânda Son On Içinde Siki Çalismak Babi

Rahman ve Rahîm olan Allah'in ismiyle

32-KITÂBU SALÂTIT-TERÂVIH

(Teravih Namazi Kitabi) [1]

1- Ramazân Gecelerinde Ibâdetle Kaaim Olan Kimselerin Fazileti Babi [2]

1-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Ben Rasûlullah(S)'tan isittim, ramazân için söyle buyuruyordu: "(Hakk olduguna kalbden)
2- Bize Abdullah ibnu Yûsuf tahdîs edip söyle dedi: Bize Mâlik, îbn Sihâb'dan; o da Humeyd ibnu Abdirrahman'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): "Inanarak vesevâb umarak ramazânda ibâdetle kaaim olan kimsenin geçmis günâhlari magfiret olunur" buyurmustur. îbnu Sihâb söyle dedi: Ramazân gecelerindeki namaz isi bu hâl üzere iken (yânî kilan yalniz basina kilarken) Rasûlullah vefat etti. Sonra bu is, Ebû Bekr'in halifeligi zamaninda ve Umer'in halifeliginin ba-e sinda da Peygamber devrinde oldugu gibi isteyenin cemâatsiz olarak I yalniz basina kilmasi suretiyle kilinir oldu [3]. x, Ve yine Mâlik, Ibn Sihâb'dan; o da Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o , da Abdurrahmân ibn Abdin el-Kaarî(80)'den rivayet etti. Bu Abdur-., rahman söyle demistir: Bir ramazân^ecesi Umer ibnu'l-Hattâb(R)'in beraberinde mescide çiktim. Bir de baktik ki, insanlar yalniz ve daginik topluluklar hâlinde terâvîh namazi kilmaktalar. Kimisi kendi basina yalnizca namaz kiliyor, kimisi de namaz kiliyor ve bunun namazina bir kisim insanlar uyup namaz kiliyordu.
Umer: Ben zannediyorum ki, ba daginik olarak namaz kilan insanlari bir tek okuyucu imâmin arkasinda toplarsam daha faziletli olacak, dedi. Sonra buna kat'î olarak karar verdi. Ve akabinde (ertesi günü, hicretin .14. senesi içinde) o insanlari Ubeyy ibn Ka'b'in (terâvîh imamligi) arkasinda topladi (Böylece terâvîh namazi cemâatle kilinmaga baslandi). Sonra diger bir gece yine Umer'in beraberinde mescide çiktim. Insanlar okuyucu imamlarinin namazina uyup namaz kiliyorlardi. Umer bu manzarayi görünce: "Ni'me'l-bid'atu hâzihi (= Su terâvâhin böyle cemâatle kilinmasi ne güzel âdet oldu)" diye sevincini belirtti ve: "Fakat bu namazlarini gecenin sonuna birakip da bu namazdan sonra uyuyanlar, simdi namaz kilanlardan daha faziletlidirler" sözünü de ilâve etti. Umer, terâvîhi gecenin sonunda kilmayi kasdediyor. Insanlar ise terâvîhi gecenin evvelinde kilmakta idiler [4]

.

3-.....Peygamber'in zevcesi Âise (R): Rasûlullah (S) geceleyin mesciddeki hücresinde iki yâhud üç gün namaz kildi; ihsanlar da O'-nun namazina uyup cemâatle namaz kildilar... Iste Rasûlullah'in bu sekilde cemâatle namaz kildirmasi hâdisesi, ramazân içindç vâki' oldu, demistir [5].

4-.....Âise (R) yegeni Urve'ye söyle haber vermistir: Rasûlullah (S) bir gece, gecenin ortasinda çikti da mescidde namaz kildi. Bir takim insanlar da O'nun namazina uyup beraberinde namaz kildilar. Sabah olunca insanlar geceleyin Peygamber'in mescidde namaz kildirdigini konustular.Bu haber yayilinca ertesi gece, birinci gecekiler-den daha çok insan toplandi ve Peygamber'in beraberinde namaz kildilar. Sabah olunca insanlar bunu yine aralarinda konusup yaydilar. Üçüncü gecede mescid halki iyice çok oldu. Rasûlullah yine çikip namaz kildi; insanlar da O'nun namazina uyup namaz kildilar. Dördüncü gece olunca mescid, toplanan insanlari almaktan âciz oldu.
(Rasûlullah o gece namaza çikmadi.) Nihayet sabah namazim kildirmak için çikti. Sabah namazini kildirinca yüzünü cemâate karsi yöneltti ve hutbe baslangici olarak sehâdet kelimelerini söyledi, sonra "Amma ba'du" hitâb fasli ile basladigi hutbesinde bu gece namazina çikmamasinin gerekçesini söyle açikladi: "Su muhakkak ki, sizin mescidde toplanmaniz bana gizli olmamistir. Su kadar ki gece namazi üzerinize farz kilinir da sonra onun edasindan âciz kalirsiniz diye korktum" buyurdu.
ez-Zuhrî: Nihayet Rasûlullah vefat etti. Ramazân namazi isi, evlerde kilinmak üzere devam edip durdu, dedi [6].

5-..... Bize Ismâîl ibn Ebî Uveys tahdîs edip söyle dedi: Bana Imâm Mâlik, Saîd el-Makbûrî'den; o da Ebû Seleme ibn Abdirrah-mân'dan tahdîs etti ki, bu Ebû Seleme, Âise(R)'ye:
— Rasûlullah'in ramazândaki gece namazi (kemmiyet ve keyfiyetçe) nasil idi? diye sordu.
Âise de söyle dedi:
— Rasûlullah ne ramazânda, ne de ramazânin gayri gecelerde onbir rek'at üzerine ziyâde eder degildi. Rasûlullah evvelâ dört rek'at kilardi. Artik o rek'atlarin güzelliginden ve uzunlugundan sorma! Sonra dört rek'at daha kilardi. Bunlarin da güzelliginden ve uzunlugundan sorma! Sonra üç rek'at kilardi. Ben: Yâ Rasûlallah! Vitr namazini kilmadan önce uyur musun? diye sordum. Rasûlullah: "Yâ Âise! Benim iki gözüm uyur, fakat kalbim uyumaz" buyurdu [7].

2- Kadir Gecesinin Fazileti Ve Yüce Allah'in Sii Kavlinin Beyâni Babi [8]

"Gerçek biz onu (Kur'ân'i) kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin (o büyük serefini) sana bildiren nedir?
Kadir gecesi bin aydan hayirlidir. Onda melekler ve rûh, Rabb Herinin izniyle, herbir is için iner de iner. O gece,
tan yeri agarincaya kadar bir selâmdir*9 (ei-Kadn 1-5)
Sufyân ibn Uyeyne: Kur'ân'da bulunan "Mâ edrâke" ösorularinin cevâblanm Allah muhakkak haber

verip bildirmistir. "Kc ma yudrike" diye sordugu suâllerinin öcevâblanni ise Allah Kur'ân'da bildirmemistir, demistir [9].

6- Bize Alî ibnu Abdillah el-Medînî tahdîs edip söyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip: Bu hadîsi biz ezberledik, dedi. Alî ibnu Abdillah: Sufyân bu hadîsi ancak Zuhrî'den ezberlemistir, dedi. O da Ebû Seleme'den; oda Ebû Hureyre(R)'den; Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Her kim ramazân orucunu- îmâni sebebiyle ve ecrini yalniz A ilah 'tan umarak tutarsa geçmis günâhlari magfiret olunur. Ve yine her kim îmânindan dolayi ve ecrini yalniz A ilah'tan umarak Kadir gecesini ibâdetle geçirirse geçmis günâhlari magfiret edilir" [10].
Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivayet etmekte Süleyman ibnu Kesîr el-Abdî, Sufyân ibnu Uyeyne'ye mutâbaat etmistir [11].

3- Kadir Gecesinin Ramazânin Son Yedisi Içinde Aranmasi Babi

7-.....Ibn Umer (R) söyle demistir: Peygamberin sahâbîlerinden bâzi kimselere Kadir gecesi ru'yâda ramazânin son yedi gecesi içinde gösterildi. Rasûhillah (S) da sahâbîlerine: "Ben sizin ru'yâlarinizin ramazânin son yedi gecesi içinde birbirine uygun düsmüs oldugunu görüyorum. Artik kim Kadir gecesini aramaya çalisacaksa, onu ramazânin son yedi gecesi içinde arasin" buyurdu [12].

8-.....Ebû Seleme söyle dedi: Ben Ebû Saîd'e sordum. O benim çok sâdik bir dostum idi. Ebû Saîd söyle dedi: Biz Peygamber'-in beraberinde ramazânin ortasindaki on gün içinde i'tikâfa girmistik. Rasûlullah yirminci günün sabahi (i'tikâf yerinden) çikti da bize bir hutbe yapti ve bunda söyle buyurdu:
"Bana (uykuda) Kadir gecesi (ne âid alâmetler) gösterildi. Sonra o bana unutturuldu -yâhud: Ben onû unuttum.- Sizler Kadir gecesini ramazânin son on günündeki tek sayili gecelerde arayiniz. Çünkü ben (ru'yâmda) kendimi su ve balçik çamuru içinde secde ediyor gördüm. Her kim Allah Elçisi'nin beraberinde i'tikâf ediyorsa, simdi i'tikâf yerine dönsün!"
Bu hutbe üzerine biz i'tikâf yerimize döndük. Ve bizler gökte bir bulut parçasi görmüyorduk. Derken bir bulut geldi ve (yirmibi-rinci gece siddetli bir) yagmur yagdi. Hattâ mescidin tavani (Peygam-ber'in secde yerine) akti. Mescidin tavani hurma çubuklarindan idi. Sabah namazi kilindi. Ben Rasûlullah'i su ve çamur içinde secde ediyor gördüm. Hattâ namazdan çiktiginda Rasûlullah'in alninda çamur izini gördüm [13].

4- Kadir Gecesinin Ramazânin Son On Gününden Olan Tek Sayili Geceler Içinde Aranmasi Babi [14]

Bu bâbda Ubâde ibnu's-Sâmit hadîsi de vardir [15]

9-.....Âise(R)'den (söyle demistir): Rasûlullah (S): "Sizler Kadir gecesini ramazânin son on günündeki tek gecelerde arayiniz!*3 buyurdu [16].

10-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) ramazânda, ayin ortasindaki on günde i'tikâf eder idi.Geçen yirminci gecenin aksami olup da yirmibirinci günü karsilayacagi zaman evine dönerdi. Beraberinde i'tikâf etmis olanlar da evlerine dönerlerdi. Rasûlullah i'tikâf ettigi bir ramazân ayinda, kendisinde evine dönmek âdetinde oldugu gece i'tikâf yerinde ikaamet etti ve insanlara bir hutbe yapti da, bu hutbede, insani ara Allah'in diledigi seyleri emretti. Sonra söyle buyurdu:
"Ben su ayin ortasindaki on günde i'tikâf ederdim. Sonra bana su gelecek son on gün içinde i'tikâf etmekligim fikri zahir oldu. Simdikim benim beraberimde i'tikâf ediyorsa i'tikâf ettigi yerde sabit olsun. Bu Kadir gecesi bana gösterilmisken sonra o bana unutturul-mustur. Artik siz onu son on içinde arayiniz. Ve yine siz onu bu on içindeki her tek gecede arayiniz. Ben (ru'yâda) kendimi bir su ve bir çamur içinde secde eder gördüm".
Iste bu gece içinde gök bosandi, siddetli yagmur yagdi. Mescid Peygamber'in secde yerine su akitti. Iste bu yirmibirinci gecede gözüm gördü. Ben Peygamber sabah namazindan döndügünde kendisine baktim. Peygamber'in yüzü çamur ve su ile dolmus hâldeydi [17]

11-.....Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) ramazânin son on günleri içinde i'tikâf eder ve "Kadir gecesini ramazândan son on gece içinde arayiniz" buyururdu [18].

12-.....ibn Abbâs(R)'tan: Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Siz Kadir gecesini ramazânin son onu içinde arayiniz. Kadir gecesi ya ramazândan kalan dokuzuncu gecede, yâhud kalan yedinci gece--de, yâhud kalan besinci gecededir" [19].

13-.....Ebû Miclez ve Ikrime'den gelen rivayette Ibnu Abbâs (R) söyle demistir: Rasûlullah (S): "O Kadir gecesi ya ramazânin son on günü içinde geçecek dokuzdadir yâhud kalan yedi içindedir" buyurdu [20].
Bu hadîsi Eyûb es-Sahtiyânî'den ve Hâlid el-Hazzâ'dan; onlar Ikrime'den; o da Ibn Abbâs'tan "Kadir gecesini ramazânin yirmi-dördüncü gecesinde arayiniz1"lâfziyle rivayet etmesinde Abdulvah-hâb da Vuheyb'e mutâbaat etmistir [21].

5- Insanlarin Kavga Etmeleri Sebebiyle Kadir Gecesinin Ta'yîni Bilgisinin Kaldirilmasi Babi [22]

14- Bize Muhammed ibnu'l-Musennâ tahdîs edip söyle dedi. Bize Hâlid ibnu'I-Hâris tahdîs edip söyle dedi: Bize Humeyd (et-Tavîl) tahdîs edip söyle dedi: Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti ki, Ubâde ibnu's-Sâmit (R) söyle demistir: Peygamber (S) Kadir gecesini bizlere haber vermek üzere

(hücresinden) çikti. Derken müslümânlardan iki kisi kavga ettiler. Bunun akabinde Peygamber: "Ben sizlere Kadir gecesini haber vermek üzere çikmistim. Fulan ile fulan kimseler birbirleriyle kavga ettiler de (Kadir gecesinin ta'ymine âid olan bilgi kalbimden) kaldirildi [23]. Belki de sizler için bu daha hayirlidir. Artik sizler Kadir gecesini (yirmiden sonraki) dokuzuncu veya yedinci veya besinci gecelerde arayiniz" buyurdu [24].

6- Ramazânda Son On Içinde Siki Çalismak Babi

15-.....Âise (R) söyle demistir: (Ramazânin son) onu girince Peygamber (S) izârim saglamca baglar, gecesini (ibâdetle ihya eder, ehl ve ailesini de (ibâdet için) uyandirirdi [25].

---

[1] Terâvîh, Tervtha'mn cem'idir. Tervîha, teslime vezninde, ramazân gecelerine mahsûs olan namazin.her dört rek'atina isim olmustur. Bu, Rahat kelimesinden tef Iledir, selâmdan teslime gibi merre vahidedir. Iki selâm verme arasinda bir mikdâr rahat ve Istirahat olundugundan böyle isimlendirilmistir (Kaamûs Ter.).
Tervîha aslinda iki selâmdan sonraki oturusun ismidir. Ve her dört rek'ata mecazen tervîha denilmistir. Bu suretle tervîha ser'î istilahlar sayisina girmistir. "Terâvîh namazi" ta'bîrinin sahâbîler zamanindan beri kullanildigi Ibn Abbâs'in bir hadîsiyle sabit oluyor.

[2] Âlimler bu hadîslerdeki "Ramazân kiyâmi"ndan maksadin, ramazân namazi oldugunu yânî az olsun, çok olsun; ramazân gecelerinde kilinan terâvîh namazi oldugunu belirtmislerdir.
inanarak ve (âhiret sevabini) umarak ramazân ibâdetini yerine getiren kimsenin geçmis günâhlari magfiret olunur".

[3] Yânî bu ramazân namazi, diger deyisle terâvîh namazi isi, Peygamber'in sagli-gindaki iki üç gecelik uygulama müstesna, Peygamber'in hayâtinda Ebû Bekr'in halifeliginde ve Umer'in halifeliginin bas kismindaki müddet içinde, isteyen herkesin bu namazi kendi basina cemâatsiz olarak kilmasi suretiyle devam edip geldi. Sonra Umer bu namazin cemâatle kilinmasi âdetini getirdi.

[4] Umer'in "Bu terâvîhin cemâatle kilinmasi ne güzel âdet oldu" sözü, teravihin cemâatle kilinmasini tesvîki ve buna ragbetlendirmeyi ihtiva etmektedir. Çünkü Arapça'da Ni'me lâfzi, bir medh fiilidir.
Umer'in yeniden uygulamaya konulan bu güzel âdeti bid'.at diye ta'bîr etmesi, bu namazin Peygamber'in sagliginda ve Ebû Bekr'in halifeligi zamaninda cemâatle kilinmasina devam edilmemis olmasindan; yâhud gecenin evvelinde kilinmis olmasindan; veya rek'at sayisinin en sahîh rivayete göre ziyâde edilmis olmasindan dolayidir.
Bid'at, aslinda Rasûlullah zamaninda mevcûd olmayan dînî bir Isi yeniden îcâd etmekten Ibarettir. Terâvîh namazinin cemâatle kilinmasi ise bid'atin bu umûmî ma'nâsina elbette dâhil degildir. Çünkü Namaz Kitâbi'nda geçtigi ve biraz sonra da yine gelecegi gibi Peygamber (S) bu namazi hayâtinda iki, üç gece cemâatle kildirmistir. Sonra bir gerekçe ileri sürüp cemâatle kildirmayi terketmis ve herkesin yalniz olarak evinde kilmasini tavsiye etmistir.
Umer zamaninda Ubeyy ibn Ka'b'in imamligi arkasinda cemâatle kilinan bu terâvîh namazinin kaç rek'at kilindigi bildirilmemistir. Bu rek'atlarin sayisi hakkinda ayri ayri görüsler vardir. Muvatta'da, Muhammed ibn Yûsuf'tan; o da es-Sâib ibn Yezîd'den bu namazin onbir rek'at; diger bir rivayette onüç rek'at oldugu rivayet edilmistir. Bu hadîsi Abdurrazzâk da d"iger bir tarîkten olmak üzere yirmibir rek'at olarak rivayet etmistir. YIrmiüç rek'at, otuz üç rek'at gibi diger rivayetler de vardir. Ibn Ishâk: Onbir ve onüç rivayetleri bu hususta isittiklerimin en sabit olanidir. Bu sayi, Âise'nin, Peygamber'in gece namazi hakkindaki hadîsine de muvafik olandir, demistir (Fethu'l-Bârî).

[5] Hadîsin bâb basligina delîlligi meydandadir. Çünkü hadîs terâvîh hakkindadir. Buhârî bu hadîsi Teheccüd Bâblari, "Peygamber'in gece ibâdetine tesvîki bâ-bi"nda tam olarak zikretmisti. Burada o hadîsin sâdece bas ve son fikralarini alip, çok kisaltilmis olarak getirmistir. Hadîsin sonundaki "Bu ramazân içinde idi" fikrasi, bu kilman namazin ramazândaki gece namazi, yânî terâvîh namazi oldugunu isaret etmektedir.

[6] Hadîsin bâb basligina delîüigi bundan önceki hadîsin delâleti gibidir. Bu hadîs buradaki isnâd ve metnin aynisiyle Cumua Kitabi, "Hutbede senadan sonra Amma ba'du diyen kimse bâbi"nda geçmisti.
Peygamber'in gece namazina mescidde cemâatle devam edilmesine müsâade etmeyip, bu suretle özür beyân etmesi, ümmetine olan rahmet ve re'fetinin kemâlini gösteren açik delillerden biridir.

[7] Hadîsin bâb basligina delîlligi "Rasûlullah ne ramazânda ne de gayrinda onbir rek'at üzerine ziyâde etmezdi" sözünden alinir. Bu hadîs Teheccüd Kitabi, "Peygamber'in ramazâzanda ve gayrismda kildigi gece namazi bâbi"nda da geçmisti. Peygamber'in gece namazinin rek'at sayisi hakkinda Âise ve Ibn Abbâs'tan gelen bu en kuvvetli rivayetlere göre, Peygamber'in kildigi sekiz rek'atm ramazândaki teravihi, diger gecelerde ise teheccüd namazi oldugu sabit oluyor..
Ebû Seleme, ramazânin seref ve faziletinden dolayi Peygamber'in ramazândaki teheccüd namazinin keyfiyyet ve kemmiyetinde bir degisiklik olabilecegini tahmîn ederek, Âise'den yalniz ramazândaki gece namazini sormustu. Fakat Âise, sorucuda hiç sübhe birakmamak Için Peygamber'in hem ramazândaki, hem ramazândan baska gecelerdeki namazina tesmîl ederek cevâb vermistir. Âise'nin verdigi bu cevâbda, Peygamber'in ne ramazânda, ne diger gecelerde kildigi gece namazlarinda onbir rek'attan fazla kilmadigini bildirmistir. Bu he-* sâbda üç rek'at vitr namazi dâhil bulundugundan, Peygamber'in kildirdigi te-râvîh namazinin sekiz rek'attan Ibaret oldugu anlasilir.
îbn Hibbân ile îbn Huzeyme'nin Sahih Merinde Câbir (R)'den, Rasûlullah'in sahâbîler ile sekiz rek'at terâvîh, sonra da vitr namazi kildiklarini rivayet etmislerdir: (Tecrîd Ter., IV, 86-87).
Âise'nin "Onlarin güzelliginden ve uzunlugundan sorma!" demesi, Peygamber'in Allah huzurundaki hudû' ve husû'unun bu rek'atlarin hepsinde devam edip uzadiginin ifadesidir. Bu o kadar açik idi ki, bunu ne senin sormana, ne de benim cevâb vermeme luzûm yoktur, demis oluyor.
Bu hadîsteki "Rasûlullah dört rek'at kildi" sözünden, nafile olan gece namazinda bir selâm ile döFt rek'at kilmanin efdalligi sabit oluyor. Ebû Hanîfe'-nin mezhebi için bu hadîs en kuvvetli hüccettir.
"Sonra üç rek'at kilardi" sözü de Hanefîler için vitr namazinin bir selâm ile üç rek'at olduguna en sarih hüccettir. Gerçi vitr bahsinde de geçtigi üzere Peygamber'in bir

rek'at ile de vitr kildigi sahîh rivayet ile sabit olmustur. Fakat Hanefîler bu bir rek'atin, kendisinden önceki iki rek'ati teklestirdigine kaani'-dirler.
Hadîsin son fikrasi uyku ile Peygamber'in abdestinin bozulmadigini isbât etmektedir (Keza, IV, 143-145).

[8] Dünyâ ve âhiretin bütün hayirlarini cami olan Kur'ân bu gecede indirildigi; bunda yapilan ibâdet ve hayirlarin bereketi-yönünden içinde kadir gecesi bulunmayan bin aydan hayirli oldugu; "Her hikmetli is, tarafimizdan sâdir olan bir emr ile onda ayri/ir "(ed-Duhân:4) âyeti geregince gelecek seneye kadar cereyan edecek hersey hakkindaki Allah'in ezelî kaza ve takdiri bunda meleklere izhâr ve teblîg olundugu için (yânî bu kadar degerleri ihtiva ettigi Için) bu geceye Kadir Gecesi ismi verilmistir.
Yine gece, bu kadar azamet, deger ve faziletleri hâiz bulundugu için Kur'ân'da onun adiyle ve onun meziyetlerini bildiren müstakil bir sûre Indirilmistir. Iste içinde ismi ve ihtiva ettigi büyük degerleri ayri ayri zikredildîgi için Buhârî bu sûreyi tam olarak baslikta getirmis ve böylece gecenin büyük fazl ve ölçüye sigmaz degerini Kur'ân'la delili endir mistir.

[9] Sufyân ibn Uyeyne'den olan bu ta'lîki Muhammed ibn Yahya ibn Ebî Umer, kendi îmân Kitâbi'nda senediyle mevsûlen. rivayet etmistir.

[10] Hadîsin basliga delîlligi "Men kaame leylete'l-kadiri..." ifâdesIndedir. Kadir gecesinde kaaIm olmak yalniz namazla degil, diger ibâdet nevi'leriyle de olur. Kur'ân okunur, duâ edilir, ilmî çalismalar yapilir. Bunlarin hepsi Kadir gecesinde Ibâdetle kaaim olmakta dâhildir.

[11] Bu mutâbaati ez-Zuhlî, ez-Zuhriyyât isimli eserinde mevsûlen rivây« etmistir.

[12] Hadîsin son fikrasi bâb basligina delîllige uygun düsmüstür

[13] Hadîsin basliga delîlligi "Kadir gecesini ayin son on günü içinde arayin?" kav-, ündedir. Buhârî bu hadîsi Sahîh 'inin birçok yerlerinde getirmistir. Bu yerlerden biri Salât Kitabi, "Çamur içinde burun üzerine secde etmek bâbi"dir.
Müslim'deki bu Ebû Saîd hadîsinin yine Ebû Seleme'den gelen rivayet tarîkinde daha fazla bilgiler vardir: Ebû Saîd söyle demistir: Rasûlullah (S) rama-- zânin ilk on gününde i'tikâf etti. Sonra ortadaki on günde keçeden yapilmis bir Türk çadirinda i'tikâf etti. Kapi yerinde bir hasir bulunuyordu. Ebû Saîd dedi ki: Rasûlullah bu hasiri eliyle aldi, çadirin bir tarafina koydu. Sonra basini di-¦ san çikardi. Mescidde bulunan kimselere söz söylemeye basladi. Insanlar Rasû-lullah'a yaklastilar. Söyle buyurdu: "Ben su Kadir gecesini arayarak ilk on günde i'tikâf etmistim. Sonra ortadaki on günde i'tikâfa devam ettim. Sonra bana gelen melek geldi ve bana: Kadir gecesi son on gündedir, denildi. Benimle beraber i'tikâfta bulunanlar dilerlerse son on günde de i'tikâf etsinler!" buyurdu. Bunun üzerine insanlar Rasûlullah'la i'tikâfa girdiler.
Rasûlullah: "Kadir gecesi bana tek gecede gösterildi..." buyurdu... Hadîsin buradan asagisi Buhârî'deki rivayetin aynidir.

[14] Bu baslikta Kadir gecesinin ramazâna mühasir olmasinin, sonra ramazândan son on gece içinde olmasinin, sonra da tek geceler içinde olmasinin râcihligine isaret vardir. Kadir gecesi hakkinda gelen haberlerin toplaminin delâlet etmekte oldugu da bundan ibarettir (Ibn Hacer).

[15] Yânî bu basliga delîl olacak hadîsler arasinda Ubâdetu'bnu's-Sâmit (R)'in rivayet ettigi hadîs de vardir. Bu Ubâde hadîsi bundan sonraki bâbda gelecektir.

[16] Hadîsin basliga delîlligi meydandadir.

[17] Basliga delîlligi "Onu son on içinde arayiniz...."' kavimdedir. Bu hadîs, bundan önceki bâbda da biraz farklica ve kisa bir metin ile geçmisti

[18] Basliga delîlligi meydândadir.

[19] Arabça yazismada usûl, ayin onbesIne kadar günlerin sayisi oldugu gibi yazilir. Fakat onbesinden sonraki yarim ayda, ayin sonuna kaç gün kaldiysa yazma târihinde o zikredilir. Meselâ ramazânin yirmibesinci günü tesbîti arzu edilen bir hâdiseye "irtüj ö? ^£ !rr^- J, £j= Ramazânin bitimine bes gün kala vâki' oldu" denir. Bu hadîslerdeki târihler de böyledir. Binâenaleyh Kadir gecesini yirbirinci, yirmiüçüncü, yirmibesinci gecelerde arayiniz demek olur.

[20] Son ondan dokuz gece geçtigine göre ramazânin yirmidokuzuncu gecesi olur. Ikinci fikrada iki ihtimâl vardir: Ramazânin yirmiüçüncü gecesi olmak yâhud yirmiüçüncü geceden ramazânin sonuna kadar geri kalan yedi geceden gayri muayyen bir gecede bulunmak (Kirmani).

[21] Bu mutâbaati Ahmed ibn Hanbel ile îbnu Ebî Umer kendi müsnedlerinde mevsûl olarak getirmislerdir.
Bu mutâbaa hadîsinin burada zikredilmesi müskil sayilmistir. Çünkü baslik tekler Için, bu Ise çifttir. Bu müskile söyle cevâb verildi: Enes: "Peygamber (S) yirmiüçüncü ve yirmidördüncü geceleri de arastirirdi" hadîsini rivayet etti. Yânî Peygamber Kadir gecesini kalan yedi gece içinde arardi. Eger ay tamam ise Kadir gecesi yirmidördüncü gecedir; nakis ise yirmiüçüncü gecedir. Belki Ibn Abbâs bu yirmidört ile sâdece ihtiyati kasdetmistir.
Bir de bununla murâd yirmidördün tamâminda arayiniz demektir ki, o da yirmibesinci gecedir, denildi.
Buhârî rahmetli çok kerre bir baslik zikreder ve onun beraberinde, baslikla arasinda en küçük münâsebet bulunan muhalif haberi de sevkeder. Bunu asil hadîsin muhalifinin de sabit oldugunu bildirmek için yapar (Kastallânî).

[22] el-Lahvu, mahv vezninde, birinci bâbdan, bir adama sövmek ma'nâsmadir; birinci bâbdan ve agacin kabugunu soymak ma'nâsmadir.
el-Lihye, sakala denir. ei-Lahy, lâm'm fethi ve hâ'mn sükûnuyle çene kemigine denir ki, sakal biten yerdir.
el-Mutâhat ve el-LIhâ': Münazaa ve mücâdele eylemek ma'nâsmadir (Kaamûs Ter.).

[23] Unuttum demektir. Nitekim bu hadîsin diger rivayetinde " i^-ii = Kadirin hangi gece oldugunu unuttum" buyurulmustur

[24] Kadir gecesinin gizlenmesi hikmeti: Allah bir takim isleri, bir takim gizli maslahatlardan dolayi gizlemistir. Kadir gecesini, senenin bütün gecelerinde gizlemistir. Tâ ki mü'minler bu mübarek geceye tesadüf etmek için her geceyi ganimet bilsinler de ibâdetle ihya etmeye, hiç olmazsa aksam ve yatsi namazlarini cemâatle kilmaga çalissinlar. Cumuanm her saatinde mütefekkir ve suurlu bir hâlde bulunsunlar diye cumua gününde icabet saatini gizlemistir. Orta namazi bes vakit namaz içinde; Ismi A'zam'i sâir Ilâhî isimler arasinda; ilâhî rizâyi bütün tâat ve ibâdetler içinde gizlemistir. Kiyametin kiyami, ölüm zamani gibi daha bir takim seyleri âid olduklari esya arasinda gizlemistir. Hepsinde müsterek bulunan gaye, mü'minleri Allah'a mukaddes vazifelerine ve dînî vecîbelerine daimî bagli bulundurmaktir (Tuhfetu'l-Merdiyye).
(= Hakk'in tecellî edip yaklastigi bütün geceler birer Kadir gecesidir. Nitekim bütün bulusma günleri birer toplanma günüdür" (Ibnu Fârid).
Bir Özetleme;
Buraya kadar geçen hadîslerle daha baska hadîslere dayanan âlimler Kadir gecesini ta'yîn hususunda degisik tahminler ileri sürmüslerdir. Ramazânin 1, 17, 18, 19, 21, 23, 25, 27, 29, 30'uncu günlerinden herbirine tutunanlar vardir. Bâzilan ramazanin tek gecelerinde, bâzilari da bütün gecelerinde aranmalidir demislerdir. Bâzisi bütün senenin belli olmayan bir gecesinde olabilir, demistir. ^ Râfizîler'den bir taife Ise Kadir gecesinin tamâmiyle kaldirildigini iddia etmistir. Sübhesiz bu sonuncu iddia bunca sahîh hadîslerle reddedilmistir.
Halkin Kadir gecesi ramazânin 27'inci gecesidir diye i'tikaadma gelince, bu, Kadir gecesi hakkinda âlimlerin görüslerinden sâdece birisidir ve sâdece bir tahmindir, kat'iyet yoktur.
Sahîh hadîslerde ramazânin mahdûd ve muayyen günlerinde aranmasi tavsiyeleri ise bu hadîslerin söylendigi zamanlara, günlere mahsûs tahmînleri isaretlenmektedirler.

[25] Metindeki "tzâri saglamca baglamak" ta'bîri, ibâdet için ciddî bir çalisma ve gayret sarfetmeden kinayedir. Bâzi âlimler bu ta'bîri kadinlara yaklasmaktan ,^ çekinme ma'nâsiyle tefsir etmislerdir.

Bu gecelerde ibâdete, nafile ve bilhassa kazaya kalan borç namazlari ödemeye, Kur'ân okumaya, ders okuyup okutmaya, Allah'i çok zikretmeye, duâ etmeye husûsî bir gayret ve çalisma yapilmalidir.

Bir hadîste mü'minlerin anasi Âise (R) söyle demistir:

Ben Rasûlullah(S)'a

— Yâ Rasûlallah! Kadir gecesine tesadüf edip bilirsem onda nasil duâ edeyim? diye sordum.

Rasûlullah (S):

— "Kul AMhumme inneke afavvun, tuhibbu'l-afvefa'fuanmi^ Yâ Allah sübhesiz ki sen çok affedicisin, affi seversin. O hâlde beni de affeyle!) de" buyurdu (Tirmizî).